

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica XVII (2016)

ISSN 2081-3333

Paulina Berlińska-Wojtas, Jarosław Wojtas

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Październik w perspektywie lokalnej. Liga Kobiet w powiecie wolsztyńskim 1956–1966

Wśród wielu interesujących narracji dotyczących fenomenu polskiego Października szczególną uwagę przykuwają dwie propozycje. Pierwsza to koncepcja rewolucji wynikającej z walki klas w pozornie bezklasowym społeczeństwie zaprezentowana przez Stanisława Magalę (2012), w której akcentowane są relacje ekonomiczne panujące u zarania Polski Ludowej. Druga – rewolucji robotniczej – ostatniego aktu dramatu polskiego stalinizmu, prowadzącego do odrodzenia społeczeństwa obywatelskiego, sformułowana przez Dariusza Gawina (2013). O ile pierwsza w celny sposób diagnozuje przyczyny i oddaje istotę konfliktu pomiędzy biurokratycznymi elitami posiadaczy państwa a pauperyzowanymi robotnikami, o tyle druga określa jego konsekwencje, efekty odwilży popaździernikowej. Pierwsza zmusza do refleksji nad krwawymi wydarzeniami poznańskiego Czerwca, druga pozwala dostrzec ewolucję społeczeństwa, które zaczęło odbudowywać swoją podmiotowość w trudnych warunkach lat pięćdziesiątych.

Jednym z najcenniejszych spostrzeżeń, czy raczej intuicji, przedstawicieli socjalizmu humanistycznego było zwrócenie uwagi na doniosłość relacji między tożsamością i podmiotowością społeczną. W XIX wieku do wytworzenia tożsamości robotniczej, świadomości bycia klasą dla siebie, potrzeba było rewolucyjnej partii. Emancypacji kobiet nie mogła wystarczyć propaganda właścicieli nominalnie socjalistycznego państwa. Potrzebna była organizacja stwarzająca choćby minimalne warunki autonomicznego działania kobiet jako podmiotu, a nie przedmiotu lokalnej polityki (Karwat: 1980). Jeśli do analizy sytuacji kobiet w Wielkopolsce lat pięćdziesiątych zastosowana zostanie teoria marksistowska, uwypukli się kondycja kobiet będących robotnicami eksploatowanymi przez oligarchię partyjną, złożoną w większości z mężczyzn. Wbrew pogładowi o wyjątkowym konserwatyzmie elit Polski Ludowej świadczyć mogą analogiczne poglądy na tematy kobiet i rodziny wśród establishmentu Włoskiej Partii Komunistycznej. Jeżeli natomiast teoria ta zostanie zastąpiona feminizmem radykalnym, uwypuklą się aspekty zwykle niejawnych mechanizmów kreowania władzy. Doskonałej organizacji zmilitaryzowanej oligarchii

i kiełkującej dopiero organizacji kobiet. Kobietom potrzebna była organizacja, która objęłaby swoim zakresem zarówno miasta wojewódzkie jak i powiatowe, miasteczka i wsie.

Korpus materiału źródłowego stanowią zgromadzone i poddane analizie dokumenty, okólniki, protokoły i uchwały Zarządów Wojewódzkich i Powiatowych Ligi Kobiet Polskich, zgromadzone w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Pomocne okazały się archiwalia i materiały wizualne znajdujące się na stronie Polskiej Kroniki Filmowej, cyfrowe zasoby Europeana Collections oraz Central and Eastern European Open Library. Ponadto, przywoływane w tekście nagrania cyfrowe projektu Audiohistorii (Archiwum Historii Mówionej) autorzy traktują jako źródła o charakterze etnograficznym, umożliwiające analizę podejmowanego przez nas problemu od strony mieszkańców (a w zasadzie mieszkanek) niewielkiego Wolsztyna (13 335 mieszkańców) w zachodniej części Wielkopolski.

Ramy czasowe artykułu wyznacza czerwiec 1956 roku i wydarzenia w Poznaniu, przełomowe dla całego regionu Wielkopolski, oraz 1966 – zakończenie dekady nazwanej przez Barbarę Nowak *practical activism*; lat, podczas których, zdaniem Nowak, Liga harmonijnie łączyła działalność prokobiecą z działalnością na rzecz państwa (Nowak 2004).

Artykuł stanowi więc próbę odpowiedzi na pytania związane z funkcjonowaniem organizacji na jej najniższych szczeblach: w miastach, dzielnicach czy wsiach z perspektywy praktyk kulturowych i znaczenia dla społecznej historii kobiet. Bowiem weryfikacja tezy postawionej przez Nowak odbywać się może wyłącznie w konfrontacji z rzeczywistością społeczną. Należy więc odpowiedzieć na pytania: jaki wpływ z perspektywy *l'histoire des mentalités* (historii kulturowych) miała działalność Ligi Kobiet na lokalne społeczności (małych miast i wsi)? W jaki sposób po wydarzeniach 1956 roku (i towarzyszącym im wartościom) implementowano projekt nowej kobiety – *New Soviet Woman* – wypełniającej obowiązki wobec państwa i równocześnie dbającej o domowy mir (Fidelis 2010: 22)? Czy mimo oficjalnych narracji utrzymujących projekt w mocy, był on nadal realizowany? Jak w konsekwencji października 1956 oraz poprzedzających ich wydarzeń czerwcowych wdrażano narracje równościowe i emancypacyjne? Jak kobiety zrzeszone w Lidze Kobiet radziły sobie z politycznymi przetasowaniami następującymi w wyniku tak zwanej odwilży?

Liga Kobiet

Liga Kobiet powstała w sierpniu 1945 roku i została zarejestrowana pod numerem 35 (Walczevska 2016). Liga w swoim programie umieściła dwa punkty, pod którymi mogłaby się podpisać każda kobieta: przeciwdziałanie nowej wojnie oraz współpraca w budowie sprawiedliwej Polski (Walczevska 2016). Co więcej, wizja sprawiedliwej Polski była projektem zakrojonym tak szeroko, że nie wykluczała żadnych opcji politycznych czy światopoglądowych. Jak twierdzą badacze (Walczevska 2016; Lubik-Reczek, Reczek 2013: 106), w sytuacji politycznej po 1945 roku, [...] *rację bytu miały tylko partie polityczne oraz inne podmioty życia politycznego, które*

podporządkowały się władzy komunistycznej i które w swych założeniach nie aspirowały do wytyczenia nowych kierunków prądów politycznych i społecznych (Lubik-Reczek, Reczek 2013: 107). Upatrując w Lidze Kobiet podmiotu realizującego odgórnie nakreśloną linię polityczną, akcentuje się głównie jej propagandową rolę w procesie aktywizacji zawodowej kobiet w zawodach stereotypowo uznawanych za męskie (Jarska 2015: 53). Wskazuje na powierzchowną emancypację robotnic zrzeszonych w zakładach przemysłowych w całej Polsce (Jarska 2015), na ponowne ujarzmianie kobiet w obszarze struktur zakładowych (Kenney 2015: 328) i w obrębie przypisanych społecznie ról: matek i opiekunek środowiska domowego. Działania statutowe Ligi Kobiet, zaktualizowane w 1957 roku, zakładały zatrudnianie kobiet zgodnie z potrzebami gospodarki narodowej oraz zdobywaniu przez kobiety kwalifikacji zawodowych (AAP, 53/1407/0 sygn. 2: 4). Jednak to działalność socjalna – zorganizowana opieka nad dziećmi, mieszkania czy wychowywanie kobiet na dobre gospodynie domowe (AAP, 53/1407/0 sygn. 2: 3) – na różnych szczeblach, w tym lokalnych: powiatu, gminy, dzielnicy wysunęła się na pierwszy plan działalności organizacji. Przez współpracę z instytucjami, zakładami pracy oraz władzą państwową, Liga bowiem miała rozwiązywać żywotne sprawy kobiet (AAP, 53/1407/0 sygn.2: 6). W realizacji zadań statutowych pomocne były powoływane organy: Komitet do spraw Gospodarstwa Domowego, wypożyczalnie sprzętu gospodarstwa domowego czy poradnie wspierające kobiety w zakresie higieny, zdrowia i kosmetyki (AAP, 53/1407/0 sygn. 2: 5). Wizerunek Ligi wspomagany przez prasę popularną dedykowaną kobietom na szczeblu ogólnopolskim („Moda i Życie Praktyczne”, „Kobieta i Życie”, „Przyjaciółka”) był wspierany przez bodaj najbardziej wpływowe narzędzie propagandy w PRL – Polską Kronikę Filmową.

Od 1949 roku pielęgnowano wizerunek organizacji oraz kobiet w niej zrzeszonych (Jędrzejewski 2015). Działaczki Ligi Kobiet były przedstawiane jako modelowe patriotki, przejęte ideami socjalizmu i dążeniem do utrzymania pokoju na świecie (PKF 49/19), budowniczyne nowej Polski (PKF 49/38). Jeszcze do marca 1956 roku Polska Kronika Filmowa pokazuje wizerunek członkiń Ligi Kobiet jako aktywnych robotnic zakładów włókienniczych czy pełniących służbę w straży pożarnej (PKF 56/11). W ramach implementacji dyskursu emancypacyjnego PKF obrazuje mężczyzn (pełniących stanowiska kierownicze) jako równoprawnych kobietom członków Ligi Kobiet, posiadających legitymacje członkowskie (PKF 56/11). Rok 1958 również w Polskiej Kronice Filmowej przynosi zmianę w narracjach poświęconych kobietom: nie są już robotnicami, a atrakcyjnymi modelkami na wybiegach (PKF 56/43). Po 1956 trudno też doszukać się wzmianek o działalności Ligi Kobiet. Redaktorzy Kroniki wspominają o działalności Ligi nieczęsto, traktując ją raczej jako podmiot wspomagający działania różnych organizacji, np. Związku Młodzieży Wiejskiej (PKF 59/08a). Materiały PKF poświęcone Lidze Kobiet, docierały również na seanse kinowe w Wolsztynie, mobilizując i zrzeszając w strukturach organizacji kobiety z miasta i okolicznych wsi.

Dotychczas kilkakrotnie analizowano już działalność Ligi Kobiet, zarówno w stolicy Wielkopolski (Jarska 2015), jak w jej południowo-zachodniej części

(Reczek 2008). Wszystkie znane autorom badania koncentrują uwagę na działalności Ligi Kobiet wyłącznie z perspektywy historycznej lub organizacyjnej. Naszym celem jest ukazanie jej kulturalno-społecznego zaplecza na terenie niewielkiej społeczności miejskiej, której charakter, potrzeby i oczekiwania wobec działalności organizacji kobiecej wydawały się odmienne od charakteru przedstawionego w dostępnych źródłach. Często bowiem zaplecze techniczne i infrastrukturalne, jakim dysponowali mieszkańcy miast, wciąż było poza zasięgiem kobiet z wielkopolskiej wsi. Odmienne też pozostaje recepcja działalności Ligi przez mieszkanki Wolsztyna po upływie niemal trzech dekad od zmiany ustroju w Polsce.

Działalność Ligi Kobiet w powiecie wolsztyńskim w znacznym stopniu odzwierciedla ogólnopolskie tendencje. W przeciwieństwie to wielkomiejskich kół Ligi w regionie, na przykład poznańskiego koła Wildy (Jarska 2014), Liga Kobiet w powiecie wolsztyńskim na przestrzeni dziesięciu lat notowała wzrost zainteresowania organizacją: w latach 1957–1959 liczba kół w powiecie wolsztyńskim wzrosła z 11 do 13, natomiast w roku 1960 Liga Kobiet liczyła 17 kół i zrzeszała około 1000 kobiet, zaś autonomiczną część organizacji stanowiły Koła Gospodyń Wiejskich (21 kół gromadzących około 1000 kobiet) (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 15). Struktura organizacji opierała się na relacjach zależności, stąd przytaczane wypowiedzi delegatek z powiatu wolsztyńskiego można odnaleźć w protokołach spotkań na szczeblu wojewódzkim (APP, LK, 531707/0, s. 224).

Przełomową datą w czasie funkcjonowania organizacji na szczeblu powiatowym jest 1956 rok. Podczas jednego z listopadowych zebrań działaczki wskazywały, że dopiero przemiany październikowe 1956 roku *stworzyły rzeczywiste warunki dla rozwoju inicjatywy społecznej, dla twórczej samodzielnej pracy Ligi Kobiet* (APP, LK 53/1407/0, s. 50: 6). Czas odwilży przyniósł zwrot w polityce emancypacyjnej Ligi Kobiet, gdzie działaczki z Wolsztyna jednoznacznie odcinały się od dotychczasowej działalności Ligi: *W spontanicznym zrywie uczuciowym [...] zapomniałyśmy często, że nie każdy zawód, każda praca jest właściwym zatrudnieniem dla kobiet. [...] Ważniejszą ponad wszystko stawała się sprawa zadokumentowania równouprawnienia z mężczyzną do pracy równie szanowanej, równie płatnej i równie cennej dla rozbudowy kraju* (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 10). Krytyka działaczek obejmowała dotychczasową implementację projektów emancypacyjnych, punktując jej fikcyjny charakter. Podczas zebrań prezydium na szczeblu wojewódzkim podnoszono kwestie związane z prowadzeniem gospodarstwa domowego, czy doraźną pomocą dedykowaną kobietom pracującym: poprzez organizację żłobków i przedszkoli w pobliżu miejsc pracy (APP, LK 53/1407/0, s. 23: 16). Poza zagadnieniami socjalnymi, poruszano problemy natury obyczajowej, bowiem alkoholizm i związana z nim przemoc domowa były na porządku dziennym. Lokalne propozycje kampanii antyalkoholowych byłyby drastyczne, i tak jedna z działaczek wolsztyńskiej Ligi Kobiet proponowała emisję filmów poruszających sprawę walki z alkoholem *przede wszystkim na różnego rodzaju zebraniach męskich, naradach itp. Ponadto można byłoby robić zdjęcia pijanych osób i wyświetlać je na terenie miejscowego kina* (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 96). Problemem często poruszonym była tzw. cicha

prostyytucja (APP, LK 53/1407/0, s. 23: 17), zaś w ramach walki ze zjawiskiem społecznym proponowano odsyłanie kobiet utrzymujących stosunki seksualne z żonatyimi mężczyznami do obozów pracy, czy organizację wspólnych wczasów wypoczynkowych dla małżeństw, bo, zdaniem działaczek, „po wczasach mężczyzna się zmienia” (APP, LK 53/1407/0, s. 23: 17).

Lokalna Liga Kobiet propagowała i angażowała mieszkanki Wolsztyna i okolicznych wsi do uczestnictwa w organizowanych przez nią kursach, promując i oceniając przygotowane szkolenia. I tak, za dobrze prosperujące uznawano wówczas Koło Ligi Kół Spółdzielczyń przy Krawieckiej Spółdzielni Pracy „Bojownik”, które organizowało kurs pieczenia, gotowania i kurs garmażeryjny, cieszący się powodzeniem wśród krawcowych (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 97). Organizowano odczyty o świadomym macierzyństwie, spotkania z prawnikiem, który tłumaczył pracownikom Wolsztyńskich Zakładów Przemysłu Terenowego zawiałości kodeksu prawa rodzinnego, czy ustawy antyalkoholowej z 1959 roku. Analiza akt pozwala sądzić, że problem alkoholizmu zdominował niewielką społeczność Wolsztyna. Był on na tyle dojmujący, że w 1960 roku powołano specjalną społeczną komisję antyalkoholową, której członkiniami były działaczki Ligi Kobiet. Ich zadaniem była pomoc dzieciom z rodzin dotkniętych alkoholizmem dostarczając im potrzebnej odzieży i obuwia, kierowanie na kolonie letnie itp. (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 36). Członkinie Ligi optowały za zamianą lokalnych sklepów z alkoholem na bary mleczne (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 81).

W Belęcinie podczas zebrań organizowano wystawy, zaś same spotkania LK upływały w miłej atmosferze, często przy kawie i ciastkach (s. 42). W Nowej Wsi, mimo problemów z elektryfikacją, odbywały się tam kursy kroju i szycia, członkinie organizacji kładły nacisk na pomoc kobietom i dzieciom (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 43). Złe warunki sanitarne w okolicznych wsiach uniemożliwiły prowadzenie kursów pierwszej pomocy, co, jak wskazywały działaczki, byłoby niezbędne dla podnoszenia świadomości mieszkańców wsi. Do programu minimum zaliczano brak należytej opieki medycznej kobiet z małych środowisk wiejskich (Państwowe Gospodarstwa Rolne) i miejskich zachodniej Wielkopolski. I tak w 1962 roku Liga Kobiet dedykowała swoje działania problemom z opieką ginekologiczną, co wpisywało się w ogólnopolską strategię działania Ligi Kobiet (Czajkowska 2012): wypełniono wolny etat położnej, a utyskiwania na jakość prowadzonej opieki ginekologicznej (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 118) rozwiązano przez sprowadzenie lekarza z Poznania, do którego, jak twierdziły działaczki „mieszkanki Wolsztyna i okolic miały większe zaufanie” (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 118). W zakładach pracy organizowano cykliczne odczyty na temat chorób kobiecych, świadomego ojcostwa i macierzyństwa. Co więcej, dzięki czynom społecznym lokalna społeczność rozbudowała infrastrukturę okolicznych wsi. Działaczka LK stwierdziła, *za niedługo wieś niczym nie będzie różniła się od miasta* (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 57). Odczyty i pogadanki na temat związane z ustawą o walce z alkoholizmem były ilustrowane seansami kina objazdowego (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 28–29). W grudniu 1960 działaczki z KSP „Bojownik” apelowały o otwarciu kina stacjonarnego. W powiecie

wolsztyńskim funkcjonowały, jak wskazano, kina objazdowe, brakowało jednak stałej bazy kulturalnej. Ta z czasem, przejęła funkcje propagandowe (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 64).

Działalność kulturalna i oświatowa Ligi Kobiet w powiecie wolsztyńskim ożywiła się w marcu, w związku z obchodami Międzynarodowego Dnia Kobiet i wizytacją ze szczebla wojewódzkiego organizacji. W podsumowaniach działalności organizacji szczebla powiatowego wskazuje się na jej *mierną* pracę, spowodowaną brakiem pracowników etatowych, przeciążeniem zawodowym i trudnościami rodzinnymi: *Liga Kobiet na terenie miasta i powiatu ma swoją tradycję i cele, którym służy, wynikają z potrzeb środowiska, a jednak praca nie dała najlepszych wyników, pomimo szczerych chęci i jak najlepszych zamierzeń ze strony Zarządu Powiatowego*. Mimo niepowodzeń i trudności natury administracyjnej, największą aktywność wolsztyńska Liga Kobiet przejawiała w działalności politycznej na szczeblu lokalnym. Wszak to w Miejskiej Radzie Narodowej i jej komisjach najwięcej członkiń Ligi realizowało się zawodowo – w 1960 roku 58 radnych to kobiety (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 32). Współpraca kół Ligi z organem partyjnym układała się – zdaniem protokolantek – *należycie* (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 32), co nie zawsze jednak odzwierciedlało się w realizacji problemów, z jakimi zgłaszano się do zarządu Ligi Kobiet. Warto zauważyć, że zajmowane przez mężczyzn stanowiska były z czasem obsadzone przez kobiety (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 34), co w tak małych środowiskach stanowiło niemal rewolucję obyczajową i wyznaczało kierunek awansów społecznych. Mimo obszernej aktywności szkoleniowej, którą sygnalizowaliśmy wcześniej, członkinie wolsztyńskiej Ligi niechętnie zajmowały się organizacją propaństwowego. „Konkursu Czystości” (APP, LK, 53/1407/0, s. 215: 55). W 1960 roku za pośrednictwem lokalnego radiowęzła bez efektu mobilizowano kobiety (APP, LK 53/1407/0, s. 367: 55), wskazując na wyższą konieczność budowy przystanku autobusowego, miejskiej pralni, aniżeli uczestnictwa we współzawodnictwie państwowym.

Sporadyczne bunty działaczek, trudności administracyjne czy niepłacenie składek członkowskich, nie stanął na przeszkodzie funkcjonowaniu organizacji. Na podstawie akt Ligi Kobiet nie można przeanalizować, czy i w jakim stopniu istniała niechęć do organizacji. Pośrednio umożliwiają to materiały zgromadzone w ramach projektu Audiohistoria – Archiwum Historii Mówionej, traktowane przez nas jako dokument etnograficzny, umożliwia spojrzenie na problem z perspektywy mieszkanki Wolsztyna. Część materiałów audio, dostępnych na stronie internetowej, obejmuje narracje pamięci, czy raczej – opowieści wspomnieniowe mieszkanki Wolsztyna. W duchu dyskursu postkomunistycznego negacja osiągnięć wypracowanych przez ówczesne organizacje okołorządowe jest zjawiskiem popularnym. Strategia przyjęta przez autorki i autorów projektu zrzeszającego mieszkanki Wolsztyna wydaje się wpisywać w tę narrację. I tak, odsłuchując relacje kobiet, łącznikiem opowieści są przede wszystkim trudne warunki bytowe, głównie lokalowe. W przywołanych opowieściach wyróżnia się wypowiedź byłej pracownicy Gminnej Spółdzielni w Tłokach (wieś nieopodal Wolsztyna): w okresie poporodowym nie

korzystała ze świadczeń pomocy socjalnej ze względu na niską płacę męża. Do pracy wróciła, dzieckiem, zaopiekowała się jej matka (nosiła je „zapakowane w poduchę do matki” [AHM_2847]). Inna kobieta wspomina, że w „ogólniaku nie nauczyła się niczego, co by jej pomogło w biurze, jedynie ta matematyka”. Pracę dostała dzięki znajomości, nie wiedząc jednak jak przygotować podanie o pracę, poprosiła o pomoc swoją ciotkę (AHM_2858), członkinię miejskiej LK. Krytyka dokonań partyjnych w latach 1956–1966 rzutowała bezpośrednio na działalność organizacji w terenie, również na wsiach powiatu wolsztyńskiego a szczególnie w Państwowych Gospodarstwach Rolnych. Poszczególne narracje jednoznacznie utożsamiają działalność Ligi Kobiet z PZPR, co wydaje się unieważniać wszystkie dokonania lokalnej Ligi Kobiet.

Podsumowując, analiza działalności Ligi Kobiet w powiecie wolsztyńskim w latach 1956–1966 prowadzi do wniosku, że Liga reprezentowała w tym czasie interesy kobiet. Usiłowała je rozwiązać, a także starała się tworzyć miejsce do wspólnej dyskusji. Działaczki główną uwagę poświęciły pracy socjalno-oświatowej, skupiając swoje postulaty i działania na tradycyjnie pojmowanej roli kobiety. Narracje emancypacyjne w niewielkich miejscowościach i na wsiach powiatu wolsztyńskiego bywały spychane na dalszy plan, a kwestie z nimi związane nie pojawiały się w zachowanych aktach. Problemy kobiet utożsamiane były z polityką społeczną, wychowaniem dzieci czy dostępem do dóbr podstawowych i osiągnięć technologicznych, np. pralek. Wpływ LK na opiekę medyczną, w szczególności opiekę położniczo-ginekologiczną (tworzenie poradni „K” i poradni „C” na wsiach) był znamieny. Tak rozumiane problemy kobiet i implementacja ich rozwiązań w życiu codziennym mieszkanek powiatu wolsztyńskiego w latach 1956–1966 wskazuje, że Liga Kobiet była autentyczną i relewantną organizacją kobiecą.

Bibliografia

- AAP, 53/1407/0, sygn. 2.
 AHM_2858.
 AHM_2847. <http://www.audiohistoria.pl/web/index.php/swiadkowie/osoba/id/5038>.
 Dostęp 17 grudnia 2016.
 APP, LK 53/1407/0, s. 23.
 APP, LK 53/1407/0, s. 367.
 APP, LK, 531707/0, s. 224.
 Attwood Lynne. 1999. *Creating the New Soviet Woman. Woman's magazines as engineers of female identity, 1922–1953*. Nowy Jork: St. Martin's Press, Inc.
 Czajkowska Aleksandra. 2012. O dopuszczalności przerywania ciąży. Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. i towarzyszące jej dyskusje. W *Kłopoty z seksem w PRL. Rodzenie nie całkiem po ludzku, aborcja, choroby, odmienności*, Marcin Kula (red.). 99–187. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
 Fidelis Małgorzata. 2010. *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo ABC.

- Gawin Dariusz. 2013. *Wielki zwrot. Ewolucja lewicy i odrodzenie idei społeczeństwa obywatelskiego 1956–1976*. 13–54. Kraków: Znak.
- Jarska Natalia. 2014. Liga kobiet w terenie. Działalność Zarządu Dzielnicy Wilda w latach 1956–1966. W *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, Adam Dziurok, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał (red.). 149–158. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej.
- Jarska Natalia. 2015. *Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945–1960*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej.
- Jędrzejewski Łukasz. 2015. „Wizerunki kobiet w Polskiej Kronice Filmowej w latach 1949–1953 (zarys problemu)”. *Polityka i Społeczeństwo* 2(13) : 89–97.
- Karwat Mirosław. 1980. *Podmiotowość polityczna: humanistyczna interpretacja polityki w marksizmie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kenney Padraic. 2015. *Budowanie Polski Ludowej. Robotnicy komunistki 1945–1950*. Warszawa: Wydawnictwo ABC.
- Lubik-Reczek Natalia, Reczek Rafał. 2013. „Liga Kobiet – organizacja «reprezentująca» interesy kobiet w Polsce Ludowej. Zarys działania”. *Środkoeuropejskie Studia Polityczne* 4, http://ssp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2014/03/SSP_2013_4_105-120.pdf. Dostęp 9 grudnia 2016.
- Magala Sławomir. 2012. *Walka klas w bezklasowej Polsce*. 64–70. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności.
- Nowak Barbara. 2004. *Serving Women and the state: the League of Women in Communist Poland*, <http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi?osu109155362>. Dostęp 15 grudnia 2016.
- PKF 49/19, Kronika 1949, Polska, <http://www.kronikarp.pl/szukaj,19-156,strona-1>. Dostęp 11 grudnia 2016.
- PKF 49/38, Kronika 1949, Polska, <http://www.kronikarp.pl/szukaj,38-255,strona-1>. Dostęp 11 grudnia 2016.
- PKF 56/11, Kronika 1949, Polska, <http://www.kronikarp.pl/szukaj,21-508,strona-1>. Dostęp 11 grudnia 2016.
- PKF 56/43, Kronika 1956, Polska, [http://www.kronikarp.pl/szukaj,23-176>tag-689420, strona-4](http://www.kronikarp.pl/szukaj,23-176>tag-689420,strona-4). Dostęp 11 grudnia 2016.
- PKF 59/08a, Kronika 1959, Polska, <http://www.kronikarp.pl/szukaj,1527>tag-691989, strona-2>. Dostęp 11 grudnia 2016.
- Reczek Rafał. 2008. *Życie społeczno-polityczne w Wielkopolsce w latach 1954–1970*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Walczevska Sławomira. *Liga Kobiet – jedyna organizacja kobieca w PRL*, http://www.efka.org.pl/index.php?action=p_art&ID=2. Dostęp 10 grudnia 2016.

“October in local perspective. Women’s League in Wolsztyn County in the years 1956–1966”

Abstract

The authors of the article attempt at providing answers concerning the functioning of Polish Women’s League in Wolsztyn County in the years 1956–1966. What was the League’s influence on local communities of small towns and villages in terms of cultural history? How was the project of a New Soviet Woman (a woman full filling her civil duties and being a

homemaker at the same time) implemented? How were the equality and emancipation claims (results of October 1956 and June turmoil preceding it) implemented? How did the members of the Women's League deal with political reshuffle resulting from the so-called thaw?

Through the analysis of data, archive sources and visual material, the authors have undertaken an analysis of activity of a women's movement, i.e. the Women's League, on a local level assuming that in the years 1956–1966 the Women's League in the Wolsztyn County was an authentic and relevant women's organization.

Key words: Women's League, women movement, emancipation, local communities, Wolsztyn